

Professori Ilmari Haapalasta Suomen Geologisen Seuran uusin kunniajäsen

ANNAKAISA KORJA JA TAPANI RÄMÖ

Professori Ilmari Haapala (kuva 1) on syntynyt Ylivieskassa 22.11.1939. Hän aloitti geologian opinnot 1958, valmistui maisteriksi 1963 ja suoritti filosofian tohtorin tutkinnon Helsingin yliopistossa 1967 (laudatur-väitöskirjan aiheena oli Etelä-Pohjanmaan graniittipegmatiitit). Hänet nimitettiin geologian ja mineralogian dosentiksi 1971. Ennen nimitystään Helsingin yliopiston geologian ja mineralogian professoriksi 1.1.1982, Haapala palveli eri tehtävissä Geologisessa tutkimuslaitoksessa vuodesta 1966 alkaen sekä vierailevana tutkijana Yhdysvaltain geologisessa tutkimuslaitoksessa (USGS) vuonna 1974. Ilmari Haapala jäi eläkkeelle täysin palvelleena professorina 2003.

Haapalan ansiot julkaisutoiminnassa ovat mittavat. Lukuisten mineralogian, malmigeologian ja petrologian käsittelevien erillistutkimusten lisäksi hän on toiminut aktiivisesti kansainvälisten julkaisusarjojen toimittajana ja arvioitsijana. Hänet on kutsuttu vierailevaksi luennoitsijaksi useisiin maailman yliopistoihin, korkeakouluihin ja tutkimuslaitoksiin. Emeritusprofessori Haapala on edelleen aktiivinen tutkija.

Prof. Haapala tunnetaan yhtenä graniittipetrologian keskeisistä auktoriteeteista maailmassa. Hänen tutkimustoimintansa on keskittynyt erityisesti rapakivigraniitteihin, ensin 1960- ja 1970-luvuilla niiden mineralogian ja metallogeniaan, sittemmin petrologiaan, syntyyn ja tektoniseen merkitykseen. Hän mm. osoitti, että rapakivigraniitit ovat tärkeitä tinaberyllium-volframimalmien isäntäkiiviä ja sovelsi 1980-luvulla ns. *mafic underplate* -mallia Suomen rapakivigraniitti-diabaasiassosiaation synnylle. Mallia on sittemmin sovellettu me-

Kuva 1. Professori Ilmari Haapala kenttätöissä Etelä-Nevadan Newberry-vuoristossa lokakuussa 1995. Taustalla liitukautinen kahden kiilteen *White Rock Wash* -granodioriitti. Kuva: Tapani Rämö.

Figure 1. Professor Ilmari Haapala at field work in the Newberry Mountains of southernmost Nevada in October 1995. Late Cretaceous *White Rock Wash* two-mica granodiorite in the background. Photo: Tapani Rämö.

nestyksekkäästi rapakivigraniittikompleksiin eri maissa.

Prof. Haapalan tieteellinen työ on ollut kansainvälistä. Hän on johtanut yhteensä 15 erillistä, vahvasti kansainvälisesti painottunutta kenttätutkimusprojektia. Projekteissa on tehty tutkimuksia mm. Kiinan, Yhdysvaltain

Kuva 2. Ilmari Haapala Nevadassa Spirit Mountain -vuoren huipulla vuonna 1996. Spirit Mountain koostuu yhdestä nuorimmista tunnetuista rapakivigraniiteista (kiteytymisikä 15–17 miljoonaa vuotta). Kuva: Tapani Rämö

Figure 2. Ilmari Haapala at the summit of the Spirit Mountain in southern Nevada in 1996. Spirit Mountain comprises one of the youngest known rapakivi granite intrusions (crystallization age 15–17 m.y.). Photo: Tapani Rämö.

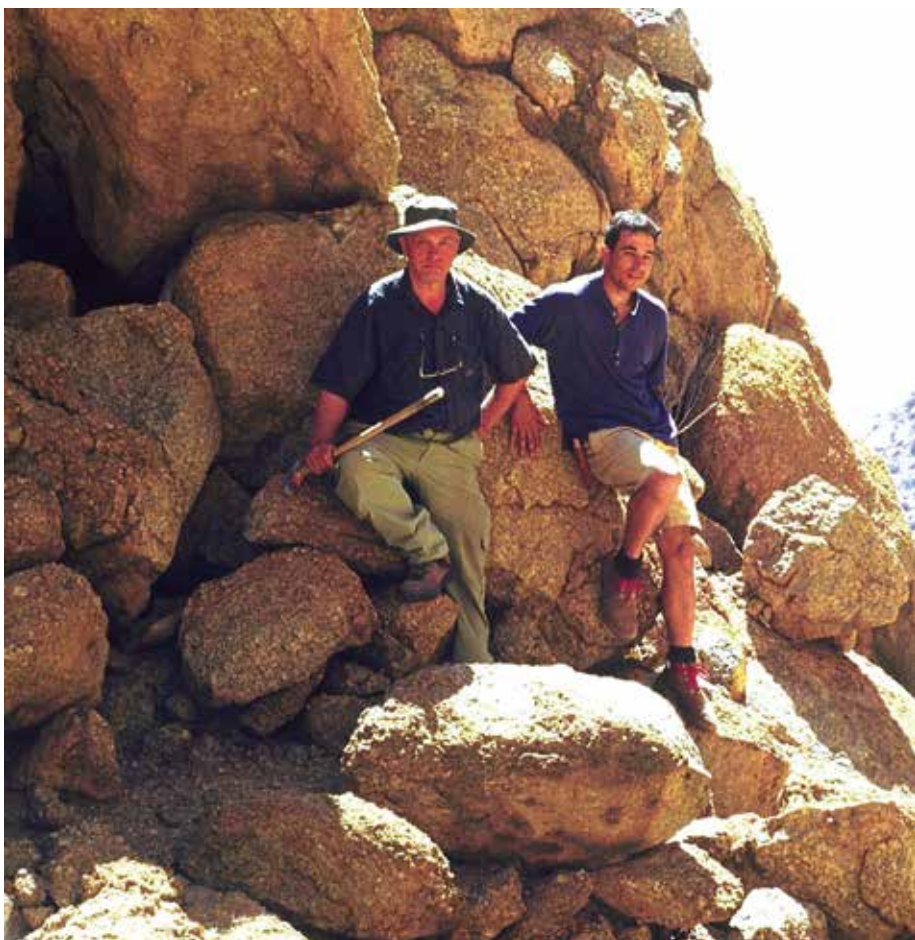
länsiosien ja Namibian avainalueilla (kuvat 2 ja 3). Hän on järjestänyt Helsingin yliopistossa ja ulkomailla useita kansainvälisiä kongresseja ja symposiumeja. Projektien yhteydessä järjestettiin usein kansainvälisiä kenttäkokouksia, ja niihin liittyvissä ekskursion-oppaissa kuvattiin useita tutkimuskohteita geologiseen kirjallisuuteen.

Haapalan ehdotuksesta ja hänen johdolla käynnistettiin Unescon kansainvälisen geologisen korrelaatio-ohjelman projekti 315: ”*Origin of Rapakivi Granites and Related Rocks on a Global Scale*” (1991–1996). Projekti johti useiden uusien, petrologisesti merkittävien rapakivigraniittiesiintymien löytymiseen eripuolilla maailmaa. Haapalan eläkkeelle jäämisen kunniaksi järjestettiin Helsingin yliopistossa 2003 kansainvälinen kutsusympo-

siumi ”*Granitic Systems – State of the Art and Future Avenues*”, johon osallistui kolmekymmentä alan keskeisintä vaikuttajaa eri puolilta maailmaa. Symposiumin pohjalta julkaistiin 2005 teos ”*Granitic Systems – Ilmari Haapala Volume*” (Rämö 2005).

Haapalan aloitteesta Helsingin yliopiston geologian laitos oli mukana useissa kehitysyhteistyöprojekteissa, joissa kehitettiin yliopistoinfrastruktuuria ja koulutettiin maistereita ja tohtoreita ensin Tansaniaan ja myöhemmin Namibiaan. Lisäksi hän on ollut aktiivisesti mukana muissa Unescon korrelaatio-ohjelman projekteissa ja koordinoanut yliopistojen välisiä vaihto-ohjelmia.

Prof. Haapala on toiminut yksin tai yhdessä muiden kanssa useita oppikirjoja, mm. Geologisen Seuran 1986 julkaiseman Suomen

Kuva 3. Ilmari Haapala ohjaamassa namibialaisen oppilaansa Stephen Frindtin väitöskirjatutkimusta Gross Spitzkoppe -vuorella Namibiassa 1998. Kuva itselaukaisijalla.

Figure 3. Ilmari Haapala and Stephen Frindt at Gross Spitzkoppe, Namibia, conducting field work for Frindt's doctoral thesis in 1998. Photo by autotimer.

malmigeologia – metalliset malmiesiintymät (Papunen ym. 1986) sekä Yliopistopainon julkaisemat Suomen teollisuusmineraalit ja teollisuuskivet (Haapala 1988) ja Malminetsinnän menetelmät (Haapala ym. 1993). Haapala on toimittanut myös englanninkielisiä kirjoja graniiteista, erityisesti rapakivigraniiteista.

Tieteellisten julkaisujen lisäksi Ilmari Haapala on kirjoittanut lukuisia artikkeleita, tiedonantoja ja kommentteja ajankohtaisista asioista Geologi-lehteen ja muihin suomenkielisiin lehtiin sekä artikkeleita Suomen

geologisen tutkimuksen historiasta (Haapala 1998, 2000). Eläkkeelle jäätyään hän on jatkanut rapakivigraniittitutkimuksia, kirjoittanut geologisista tutkimusmatkoista (Haapala 2009) ja toimittanut kaksi kattavaa teosta geotieteiden uusimmista saavutuksista (Haapala & Pulkkinen 2009; Haapala 2012).

Kaiken kaikkiaan prof. Haapala on panoksellaan vaikuttanut laaja-alaisesti suomalaiseen yhteiskuntaan kouluttamalla useita geologisukupolvia maankamaran tutkimuksen ja hyödyntämisen tehtäviin. Hänen merkityksestään

geologian opettajana kertoo myös se, että hän ohjasi toista sataa pro gradu -tutkielmaa. Hänen johdollaan hyväksyttiin 1982–2002 Helsingin yliopistossa geologian ja mineralogian alalta myös peräti 40 väitöskirjaa, mikä on Suomessa geologian alalla omaa luokkaansa. Hän oli myös mukana ideoimassa geologian ja geofysiikan tutkijakoulutuksen uudistamista 1990-luvun alussa, jolloin käynnistettiin ensimmäisiä Suomen Akatemian rahoittamia tutkijakouluohjelmia.

Professori Haapala toimi Helsingin yliopiston geologian laitoksen esimiehenä 1990-luvun kriittisinä aikoina, jolloin geologian opiskelijamäärät olivat pieniä koko maassa ja tutkimusrahoitus oli niukkaa.

Haapalan aloitteesta Helsingin yliopiston geologian laitos siirrettiin Kumpulan kampukselle muiden matemaattis-luonnontieteellisten alojen joukkoon. Hänen aloitteistaan kampukselle hankittiin myös geologisia maamerkkejä: Physicumin sisäänkäynnin yhteyteen pyörivä rapakivigraniittipallokivi, Suomen kivikartta geologian laitoksen valopihalle ja spektroliittiobeliskit Physicumin piha-alueelle.

Prof. Haapala on toiminut ja toimii monissa alan luottamustehtävissä mm. tieteellisten seurojen puheenjohtajana (esim. SGS 1979), alan kansallisten komiteoiden, johtokuntien ja säätiöiden jäsenenä niin kotimaassa kuin ulkomailla. Vuonna 1985 hänet valittiin jäseneksi Suomalaiseen Tiedeakatemiaan, jossa hän toimi geotieteellisen ryhmän puheenjohtajana 2004–2009. Lisäksi hän on Amerikan Geologisen Seuran, Iso-Britannian ja Irlannin Mineralogisen Seuran ja Lontoon Geologisen Seuran Fellow-jäsen sekä Suomen Historiallisen Seuran tutkijajäsen.

Ilmari Haapala on edelleen aktiivinen Geologisen Seuran jäsen, kirjoittaa Geologi-lehteen ja käy kuukausikokouksissa.

ANNAKAISA KORJA
(annakaisa.korja@helsinki.fi)
Helsingin yliopisto
Geotieteiden ja maantieteen osasto

TAPANI RÄMÖ
(tapani.ramo@helsinki.fi)
Helsingin yliopisto
Geotieteiden ja maantieteen osasto

Annakaisa Korja on Helsingin yliopiston geotieteiden ja maantieteen osaston osastonsihtööri. Tapani Rämö on Helsingin yliopiston geologian ja mineralogian professori. Kirjoittajat ehdottivat Ilmari Haapalaa SGS:n kunniajäseneksi.

Lähdeluettelo

- Haapala, I. (toim.), 1988. Suomen teollisuusmineraalit ja teollisuuskipvet. Yliopistopaino, Helsinki, 168 s.
- Haapala, I., 1998. Suomen kallioperän tutkimuksen historia. Teoksessa: Lehtinen, M., Nurmi, P. & Rämö, T. (toim.), Suomen kallioperä - 3000 vuosimiljoonaa. Suomen Geologinen Seura, Helsinki, 11–21.
- Haapala, I., 2000. Geologia. Teoksessa: Tommila, P. & Tiitta, A. (toim.), Suomen tieteen historia 3. WSOY, Porvoo, 268–305
- Haapala, I., 2009. Maankamaran tutkijat maailmalla – Geologien ja maantieteilijöiden tutkimusmatkoja itsenäisyyden ajalta. Teoksessa: Löytönen, M. (toim.), Suomalaiset tutkimusmatkat. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 119–187
- Haapala, I. (toim.), 2012. From the Earth's Core to Outer Space. Lecture Notes in Earth System Sciences 137. Springer, Heidelberg & Berlin, 350 s.
- Haapala, I. & Pulkkinen, T. (toim.), 2009. Maan ytimestä avaruuteen – Ajankohtaista suomalaista geo- ja ympäristötieteellistä tutkimusta. Suomen tiedeseura, Helsinki, 246 s.
- Haapala, I., Hyvärinen, L. ja Salonsaari, P. (toim.), 1993. Malminetsinnän menetelmät Yliopistopaino, Helsinki, 256 s.
- Papunen, H., Haapala, I. & Rouhunkoski, P. (toim.), 1986. Suomen malmigeologia – metalliset malmin esiintymät. Suomen Geologinen Seura, Helsinki, 317 s.
- Rämö, O. T. (toim.), 2005. Granitic Systems—Ilmari Haapala Volume. Elsevier B.V., Amsterdam-Boston-Heidelberg-London-New York-Oxford-Paris-San Diego-San Francisco-Singapore-Sydney-Tokyo, 402 s.